

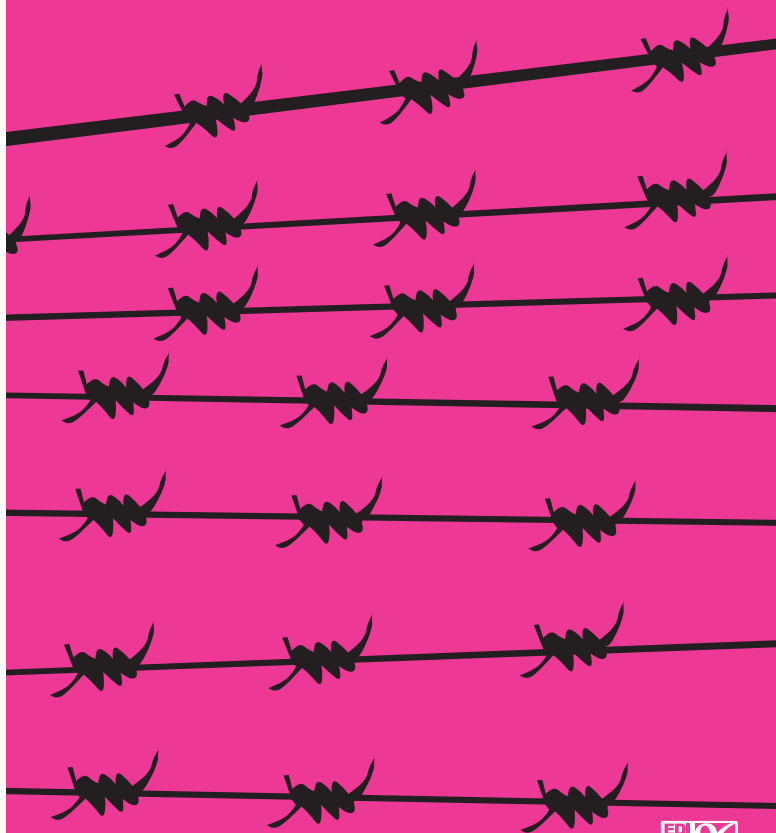
PROPOSTA DIDÀCTICA

EMPAR BRIA

PASSOS LLEUGERS

DACIA MARAINI

Testimonis de dones encara presoneres
de la discriminació històrica
i familiar

EDI
CIONS

PASSOS LLEUGERS

Dacia Maraini

Proposta didàctica

Empar Bria

de 6 a 96

Primera edició: setembre 2009

© Passos lleugers: Dacia Maraini
© Proposta didàctica: Empar Bria
D.L.: V-87-2010

Edicions 96, SL
Assessorament lingüístic: Neus Pedrós/Edicions 96
Disseny i maquetació: Pau Àlvarez López/Edicions 96

Dacia Maraini, activista i feminista italiana, és una prolífica i coneguda dramaturga, que també ha conreat altres gèneres. En *Passos lleugers*, la traducció de *Passi affrettati* ha donat veu, d'una forma excel·lent, a vuit dones amb unes vides marcades pel dolor, el sacrifici i la submissió, i tot per ser considerades inferiors i possessió de tots els hòmens que les envolten.

Amb un sol espai escènic i amb la força de la paraula, senzilla però elaborada, l'autora recrea una barreja de pensaments, descripcions, sensacions i fets terribles, esgarrifosos, tot i ser coneguts, que són el resultat d'un pensament discriminatori històricament patriarcal i que és universal. A l'obra trobem, a mena de crònica, vuit històries corresponents a les vuit seqüències de què hi consta, a més de la sorpresa final, a mode d'apèndix, d'un magnífic poema africà anònim adaptat per Maraini.

Ens recorda com en moltes societats diferents d'arreu el món les dones tenen el seu destí "escrit". Així, trobem, per exemple, com Aixa (el nom del poble de la qual significa "ovella morta", amb un simbolisme gens anecdòtic) i com ella la resta de dones del seu poble, valen menys que les ovelles, en paraules del pare d'Aixa, per la qual cosa la majoria són eliminades en nàixer a mans de les seues pròpies mares. I si tenen sort que les deixen viure és per a ser dòcils, per a parir i per a complaure totalment els hòmens. A més, estan exposades a l'engany, amb falses promeses d'estima, i al càstig constant, al contrari que l'home (Aixa no s'explica per què el germà és valorat i gaudeix de privilegis, només pel fet d'haver nascut home). Així, pateixen una violència permanent i estan obligades a no alçar la mirada, a caminar amb passos "invisibles" sense descans.

En aquests fragments aquesta violència inhumana apareix sobtadament, ràpida, resumida, anticipada, contada...; no hi ha recreació i no per això resulta menys impactant. La paraula sòbria i crua en *Passos lleugers* s'acoseja el nostre cos i trasbalsa la nostra ment i impel·leix a actuar davant les injustícies humanes envers les dones, que se senten soles i aïllades.

Tanmateix, entre tantes paraules sobre atrocitats, hi trobem contrapunts de força, d'ansia de llibertat i on batega una lliçó de vida: «Quan arribem on és l'herba, podem alçar els ulls, total, no et mira ningú. Hi ha els arbres entre nosaltres i el poble. Riem entre germanes [...] assaborim un meló d'Alger ben fresc», com diu Korwa a la II crònica. I també a la VI, quan Amina, condemnada a morir lapidada, s'adreça a la seua filleta: «No decaigues. Vés amb el cap ben alt. La vida està plena de coses bones. Com el sabor del mango al matí quan t'alces i les gotes d'aigua encara cobreixen les fulles de la magnòlia a prop de casa».

SUGGERÈNCIES DIDÀCTIQUES

Aquestes suggerències didàctiques són una eina complementària de la tasca lectora.

Es podran triar depenent de les necessitats educatives i dels objectius a assolir. També es podran fer les variacions que es consideren adients.

A. SOBRE L'AUTORA I PASSOS LLEUGERS

1. A la biografia de Dacia Maraini s'esmenta com la seua família fuig de la Itàlia "feixista".
 - a. Informeu-vos sobre aquesta etapa històrica del segle XX en el seu context internacional.
 - b. Valoreu com la família de Dacia, en fugir del feixisme, es troba paradoxalment amb una situació novament totalitària i amb unes conseqüències tan nefastes.
2. Consulteu en algun manual d'història del teatre o de literatura moderna italiana quin és el panorama actual a Itàlia i en concret el que es diga de Dacia Maraini.
 - a. Elaboreu una graella amb les diverses obres de l'autora, per títols, dates i gèneres.
 - b. Busqueu quines obres han estat més representades i en quins llocs.
 - c. Relacioneu feminisme i escriptura de Maraini.
 - d. Establiu la relació de Dacia amb el Teatro del Porcospino i el Teatro della Maddalena.
 - e. Extraieu informació a la biografia sobre la seua obra adaptada al cinema. També a la pàgina web <http://passoslleugers.blogspot.com>, i als seus enllaços, en podreu trobar més.
 - f. Destaqueu la relació literària amb Alberto Moravia i Pier Paolo Pasolini.
 - g. Indagueu la seua relació amb la creació i l'edició en l'actualitat.
 - h. Arreplegueu informació sobre el I Congrés Internacional sobre Dacia Maraini, celebrat a València el 2009.
3. A les paraules introductòries d'Amnistia Internacional en aquest llibre se'ns diu que aquestes històries verídiques han

estat recollides per l'escriptora «amb dedicació i solidaritat». També, a mena de dedicatòria, abans d'iniciar els seus testimonis, repeteix el subtítol del llibre tot i afegint la paraula «denúncia» i «d'acte de simpatia i d'atenció».

- a. Indagueu el grau de compromís de Dacia Maraini amb la campanya mundial «Mai més violència contra les dones».
 - b. Observeu la seua biografia dins les pàgines del llibre i també per Internet i anoteu títols d'obres seues amb un marcat contingut de denúncia social.
- 4.** Intenteu, si teniu l'oportunitat, veure la representació de *Passos lleugers* pel grup teatral valencià CRIT (Companyia de Recerca i Innovació Teatral).
- a. Poseu-vos en contacte amb el grup perquè us expliquen la seua trajectòria, què fan i com han arribat a implicar-se en aquest projecte didàctic.
 - b. Cerqueu informació sobre aquesta lectura dramatitzada que també ha estat dirigida a València per Maraini l'abril de 2009 en el marc del I Congrés Internacional sobre l'autora.
 - c. Busqueu a Internet el cartell de l'espectacle teatral de *Passos lleugers* a València i l'original italià *Passi affrettati* (www.passiaffrettati.it) on hi podeu fer ús dels vostres coneixements d'italià, de francès o d'anglès i recomptar en quants països s'ha representat l'obra i quantes vegades.
- 5.** Hi ha una ressenya inicial de la coneguda ONG Amnistia Internacional.
- a. Informeu-vos quins objectius persegueix. Podeu consultar per Internet www.amnesty.org, o <http://passoslleugers.blogspot.com>.
 - b. Esbrineu com a través del teatre, i en el cas *Passos lleugers*, es pot ajudar a promoure la campanya mundial «Mai més violència contra les dones».

- c. Esbrineu, des del cartell de *Passi affrettati*, en què consisteix el projecte escolar italià (scuole) Dona, Dret i Democràcia i a qui va adreçat.
6. Com ja deveu saber, les persones, bé particularment o en associacions, es posicionen per aturar la violència contra les dones.
- a. Comenteu quina pot ser-hi la vostra obligació d'actuació.
- b. Penseu quines accions podríeu realitzar individualment i/o en grup per aconseguir la igualtat entre dones i hòmens.
- c. Observeu si qualsevol iniciativa pot ser vàlida per a sumar-se a les, moltes ja existents, de nivell internacional (Amnistia Internacional, UNICEF, Intermón Oxfam...)
7. Ja sabeu que l'obra està escrita originàriament en italià. Què penseu que deu haver considerat Edicions 96 per a contemplar la traducció al català de *Passi affrettati*?
8. Creieu que aquesta traducció a una llengua que pateix una situació de diglòssia, com és el cas de la nostra, pot arribar a tenir molta difusió?

B. SOBRE L'OBRA

B.1. INTERPRETACIÓ

- 1.** Abans de llegir el llibre feu una ullada a la portada i responeu:
 - a. Què vos sembla el subtítol? Per què penseu que hi apareix?
 - b. Quina relació deu tenir la imatge de la portada amb les històries d'aquest volum?
 - c. Què veieu en la imatge de la portada del llibre? Quin és el seu simbolisme?
 - d. Penseu que també deu tenir alguna relació amb una ONG internacional? I amb un grup musical del panorama actual valencià molt compromés socialment?
- 2.** Després d'haver llegit el llibre, esbrineu la possible relació entre el significat del títol i el contingut de les històries.
- 3.** Prepareu una fitxa de cada personatge i indiqueu quin tipus d'agressió, física i/o psíquica, sofreix, en quin moment o moments de les seues vides i qui fa l'agressió.
- 4.** El personatges masculins de les històries són arquetipus que viuen el seu rol masculista plenament.
 - a. Quines característiques comunes presenten aquests personatges masculins?
 - b. Recolliu a cada història quins drets, dels hòmens sobre les dones, s'hi indiquen.
 - c. Al V fragment teatral, Pierre, que apallissa freqüentment Juliette, es pega habitualment amb coneguts i també era agredit, de xicotet, per son pare. Informeu-vos si aquests fets es repeteixen entre molts maltractadors.
 - d. En una de les poques acotacions que hi ha al llibre, a la VII història, Manuel, l'agressor, presenta una actitud fre-

da i tranquil·la en amenaçar de mort la seua dona Teresa, després de l'última denúncia a la policia (i ja en duia formulades més de vint). Reflexioneu el motiu d'aquest posat.

- e. A la VIII seqüència el personatge Ma' fa saber a Viollca i a Cate que «Senyors molt importants... advocats, enginyers, doctors... paguen bé...», i «Volen xiquetes ben joves, encara verges i intactes». Esbrineu quin tipus de negoci hi ha darrere d'aquestes paraules i quina transgressió dels drets humans comporta.
5. Busqueu alguns exemples en l'obra de com les dones, a més de ser víctimes permanents d'una cultura patriarcal, també en poden ser transmissores, còmplices i encarregades de realitzar accions inhumanes.
6. Comenteu/reflexioneu què deu significar l'osset de peluix Malek per a Viollca. I per què diferents persones accepten que no se'n desfaça?
7. Cerqueu en quines de les històries es tracta el tema de la immigració i indiqueu quines discriminacions sofreixen alguns personatges als països d'acollida.
8. Uns altres temes que hi apareixen, incipientment, són: el de la corrupció, la desprotecció laboral i els problemes de les persones amb una posició social desfavorida. Localitzeu-los-hi.
9. Al llibre es fa esment de la «lleï de la religió».
 - a. Investigueu quin paper juga aquesta en les vides d'algunes societats.
 - b. Determineu per què la lleï anterior també rep el nom de «lleï del poble». Informeu-vos si la lleï religiosa es contraposa, de vegades, a la lleï civil.

- c. Informeu-vos si l'aplicació de la llei religiosa, com passa a la història d'Aisha quan la família la condemna a ser executada amb benzina, és un fet aïllat o un costum habitual. (Podeu consultar la pàgina a Internet d'Amnistia Internacional).
- 10.** Tot i seguint la informació d'UNICEF, a la I seqüència, valoreu com el govern xinès controla l'úter de les dones xineses i, encara molt més, com l'ocupació militar del Tibet passa, fins i tot, per l'extermini ètnic en obligar les dones tibetanes a avortar després d'haver estat violades com a botí de guerra.
- 11.** Seguint la proposta anterior, anoteu per què tanquen Lhakpa en la presó quan ella denuncia que l'havien violada.
- 12.** Cerqueu en quins moments de l'obra es reclama ajut internacional per canviar la situació d'aquestes dones.

B.2. CONSTRUCCIÓ DRAMÀTICA

1. Completeu la graella següent:

Seqüència teatral	Nom testimoni	Espai	Temps	Veus corals

2. A partir de les respostes anteriors responeu:
 - a. Els esdeveniments que hi succeeixen són universals i atemporals o bé són exclusivament locals?
 - b. Quins llocs són subdesenvolupats i quins no? Cerqueu-los en un mapa.
 - c. Quins dos espais no vénen explicitats encara que sí es poden deduir pel context? (Tanmateix n'hi ha un que hi apareix esmentat a la contraportada del llibre).
 - d. Quines referències del context vos fan deduir l'espai i el temps?
3. Raoneu si aquestes històries per aconseguir la pretensió teatral prevista per l'autora:
 - a) Necessiten una posada en escena.
 - b) És suficient amb una lectura dramatitzada amb la veu nua, directa (i ni tan sols amb música, si no es pot).
4. *Passos lleugers* és un text dramàtic caracteritzat per l'absència quasi absoluta d'acotacions.
 - a. Creieu que deu tenir alguna justificació?
 - b. Digueu quina és la funció de la música en *Passos lleugers*. I la del cant i la dels tambors?
5. Al llibre no hi ha actes ni escenes, sinó que està estructurat en vuit seqüències més un poema final africà i anònim, adaptat per l'autora.
 - a. Observeu com resumeix al poema el paper d'invisibilitat de la dona en la societat.
 - b. Informeu-vos si a la majoria dels països africans la població desconeix la pròpia història (Podeu llegir-vos el llibre *Ében* de Ryszard Kapuscinski per a tenir més informació sobre el tan oblidat continent africà).

6. A *Passos lleugers* trobem un teatre coral i testimonial amb reminiscències del teatre grec:
 - a. Busqueu informació sobre el teatre grec i el paper que hi desenvolupaven el cor i el corifeu.
 - b. Cerqueu a cada història quines són les veus que aporten informació, particular o general, del poble o de l'estat on viuen.
7. A la IV història no hi ha cap “Veu”, solament el monòleg de Civita on recorda molt visualment: «aquesta escena com si fóra un somni [...] la mare era sobre el llit i plorava. Se m'ha clavat en la ment la seua imatge tan desvalguda».
 - a. Relacioneu la història de Civita, aleshores xiqueta, amb una novel·la d'Alberto Moravia. Podeu resseguir el topònim que hi figura al final del relat.
 - b. La novel·la anterior també va estar adaptada al cinema per Vittorio de Sica. Busqueu-ne informació.
8. Algunes històries són més breus que altres. Determineu quin recurs teatral fa servir Maraini per aconseguir fer-les diferents i quin és l'efecte emocional que produeix en les persones lectors.

B.3. LLENGUATGE

1. Recordeu quina fórmula emprèn les protagonistes per a presentar-se al/a la lector/lectora i que tanta proximitat produeix.
2. Al llibre hi ha diferents registres depenent dels personatges o de les «Veus».
 - a. Determineu quin tipus predomina i en boca de segons qui.
 - b. Cerqueu exemples del nivell col·loquial, com ara repeticions, frases inacabades, frases fetes, punts suspensius, etc.
3. Escolliu alguna de les històries més llargues i indiqueu l'ús que se'n fa dels verbs.
4. Cerqueu exemples lingüístics que descriuen incomunicació, soledat, engany, resignació i crueltat humana.
5. Cerqueu al llibre expressions que indiquen subordinació i menyspreu envers la dona.
6. Analitzeu literàriament aquests parlaments (de la III i la VIII, respectivament):

CARMELINA: Ah! (*In crescendo*) Rosario! Rosario! Mare!
Música de tambors
.....

NARRADOR/NARRADORA: La tempesta passa i el nan roman al seu damunt [...]
7. Juliette, al final del seu testimoni, afirma que sent tendresa per Pierre, que només quan beu esdevé violent i que ell «Quan és dolç, és molt dolç». Investigueu si aquesta descripció particular, que inspira tendresa a la víctima, és bastant general en molts casos d'agressions.
8. Penseu què pretén dir el maltractador Manuel, a la VII història, quan fa ús de la comparació «Ací alces el cap com una serp verinosa» quan Teresa protesta per les seues agressions i intenta fer-lo entrar en raó.

9. També al fragment teatral anterior apareixen moltes vegades paraules del camp semàntic «mort». Compteu-les i relacioneu-les amb l'assassinat de la dona, que ja havia estat anunciat.
10. Anoteu els recursos estilístics que hi trobeu quan Manuel diu «Merda, merda, merda!» i augmenta la seua obcecació despietada.
11. La jove Amina (a la seqüència VI) ha estat condemnada a morir lapidada per haver tingut una criatura fruit d'una relació amb un home casat.
- Cerqueu les seues paraules d'acomiadament a la filleta.
 - Determineu quins recursos literaris vos poden fer afirmar que aquestes paraules tenen una gran intensitat poètica.
 - Transformeu en un poema aquesta prosa poètica.
12. A la VIII seqüència, Violca conclou «Potser ja sóc morta i el meu cos i la meua ment formen part d'un paisatge rocós. [...] Em tape les orelles amb les mans i caic en un gèlid son mineral».
- Deduïu el significat d'aquesta despersonalització embolcallada d'onirisme.
 - Cerqueu una altra expressió, del mateix camp semàntic, relacionada amb l'estat anímic de la jove.
 - Convertiu aquesta intervenció final en un poema.
13. Llegiu, en veu alta, el poema africà *L'adormida*.
- Relacioneu els versos paral·lels.
 - Convertiu el poema en un fragment teatral, com en la resta de l'obra.
 - Deduïu el lligam entre les paraules finals de Violca, al darrer testimoni, i aquest poema.

C. PRÀCTIQUES DE CREACIÓ

1. Resumiu alguna de les vuit seqüències.
2. Transformeu algun fragment d'estil indirecte en directe.
3. Busqueu les cançons següents: *Esperant* (Obrint Pas), *Crida* (Aspencat), *Una gota més* (Desgavell), *L'última volta* (La Gossa Sorda), *Nosaltres les dones* (Maria del Mar Bonet), *Geografia* (Lluís Llach).
 - a. Comproveu-hi el grau de reivindicació en defensa de la igualtat i dels drets de les dones.
 - b. Busqueu-ne algunes més que també siguin reivindicatives i d'altres que continguin un llenguatge masclista.
4. Llegiu, si voleu saber més sobre feminisme i maltractament d'una manera amena, *El diari lila de la Carlota* i *El diari blau de la Carlota* de l'escriptora Gemma Lienas. En aquests llibres també trobareu adreces d'Internet relacionades.
5. Debateu quines d'aquestes afirmacions transgredeixen els drets humans:

La violència contra les dones és un assumpte familiar i privat que s'ha d'amagar i no sancionar.

La violència contra les dones cal considerar-la com un incompliment dels drets humans.

Cal demanar als estats que complisquen les lleis i que les milloren en matèria de violència masclista.

Els maltractadors són éssers superiors.

L'assetjament escolar és una mostra més de la cultura patriarcal.

Cal que es donen a conèixer històries com les recollides al llibre per sensibilitzar la gent.

L'educació és una bona eina per aprendre a conviure en condicions d'igualtat i poder construir un món més just.

Cal donar suport a l'acció d'associacions contra el maltractament.

6. Organitzeu un debat posterior a la lectura sobre els aspectes que hàgeu considerat més significatius.
7. Per grups, seleccioneu de qualsevol mitjà de comunicació notícies sobre fets semblants als de *Passos lleugers*. Feu-ne una posada en comú i elaboreu-ne un dossier.
8. Feu un seguiment de les obres teatrals que es representen al vostre poble i a la vostra comarca al llarg del curs escolar.
9. Reflexioneu per què l'esforç teatral competeix en desavantatge amb un món actual predominantment audiovisual.
10. A l'aula, formeu grups i distribuïu-vos l'obra.
 - a. Penseu a fer una lectura dramatitzada.
 - b. Proveu (si cal amb ajut) de buscar música adient.
 - c. Intenteu gravar la vostra aportació teatral per fer-ne difusió al vostre centre, bé per tractar el tema a les tutories o com a part de la transversalitat de l'àrea de Valencià.
11. Escriviu el text que inclouríeu en un programa de mà de l'espectacle teatral de *Passos lleugers*.
12. Redacteu la nota de premsa que enviaríeu als diferents mitjans de comunicació del vostre poble per a fer-ne difusió.
13. Redacteu, per grups i feu una posada en comú, una presentació dedicada a Dacia Maraini amb els seus aspectes més importants.

- 14.** Cerqueu material sobre l'autora i feu-ne una exposició a l'aula.
- 15.** Incloeu un article per a la revista del vostre centre (de segur que deveu tenir-ne una) on recolliu les vostres experiències al voltant del llibre.

de 6 a 96

TITOLS DE LA COL·LECCIÓ

1. Passos lleugers.
Dacia Maraini
2. Pasos apresurados.
Dacia Maraini
3. Una barca en el bosc.
Paola Mastrocola

